

Енеїда

Про книгу

«Енеїда» — українська бурлескно-травестійна поема, написана письменником Іваном Котляревським, на сюжет однойменної класичної поеми римського поета Вергілія. Складається з шести частин, на відміну від дванадцяти частин Віргілія. Написана чотиристопним ямбом. Розповідає про пригоди троянського отамана Енея, який після зруйнування батьківщини ворогами, за кілька років поневірянь, разом зі своїм козацьким військом засновує омріяну державу в Римі, майбутню імперію.

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

ЕНЕЇДА

*Текст поеми звірено з фотокопією першого
повного видання твору 1842 року та ювілейним
передруком 1948 року.*

УПОРЯДНИК ТЕКСТУ, АВТОР КОМЕНТАРІВ
І УКЛАДАЧ СЛОВНИКА ОКСАНА КОБЕЛЕЦЬКА

КИЇВ
BOOKSHELF
2021

Частина перша

Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак,
Удавсь на всеє зле проворний,
Завзятійший од всіх бурлак.
Но греки, як спаливши Трою,
Зробили з неї скирту гною,
Він, взявши торбу, тягу дав;
Забравши деяких троянців,
Осмалених, як гиря, ланців,
П'ятами з Трої наживав.
Він, швидко поробивши човни,
На синє море попускав,
Троянців насажавши повні,
І куди очі почухрав.
Но зла Юнона, суча дочка,
Розкудкудакалась, як квочка, —
Енея не любила страх;
Давно вона уже хотіла,
Його щоб душка полетіла
К чортам і щоб і дух не пах.
Еней був тяжко не по серцю
Юноні, все її гнівив;
Здавався гірчийший їй від перцю,
Ні в чим Юнони не просив;
Но гірш за те їй не любився,
Що, бачиш, в Трої народився
І мамою Венеру звав;
І що його покійний дядько,
Паріс, Пріамове дитятко,
Путивочку Венері дав.

Побачила Юнона з неба,
Що пан Еней на поромах;
А то шепнула сука Геба...

Юнону взяв великий жах!
Впрягла в гринджолята павичку,
Сховала під кибалку мичку,
Щоб не світилася коса;
Взяла спідницю і шнурівку,
І хліба з сіллю на тарілку,
К Еолу мчалась, як оса.
«Здоров, Еоле, пане-свату!
Ой, як ся маєш, як живеш? —
Сказала, як ввійшла у хату,
Юнона. — Чи гостей ти ждеш?..»
Поставила тарілку з хлібом
Перед старим Еолом-дідом,
Сама же сіла на ослін.
«Будь ласкав, сватоньку-старику!
Ізбий Енея з пантелику,
Тепер пливе на морі він.
Ти знаєш, він який суціга,
Паливода і горлоріз;
По світу як іще побіга,
Чиїхсь багацько вилле сліз.
Пошли на його лихо злеє,
Щоб люди всі, що при Енеї,
Послизли і щоб він і сам.
За сеє ж дівку чорнобриву,
Смачную, гарну, уродливу
Тобі я, далєбі що, дам».
«Гай, гай! ой, дей же його кату! —
Еол насупившись сказав. —
Я все б зробив за сюю плату,
Та вітри всі порозпускав,
Борей недуж лежить з похмілля,
А Нот поїхав на весілля,
Зефір же, давній негодяй,
З дівчатами заженхався,
А Евр в поденщики найнявся;

Як хочеш, так і помишляй!
Та вже для тебе обіщаюсь
Енеєві я ляпас дати;
Я хутко, миттю постараюсь
В трістя його к чортам загнати.
Прощай же! швидше убирайся,
Обіцянки не забувайся,
Бо послі, чуєш, нічирк.
Як збрешеш, то хоча надсядься,
На ласку послі не понадься,
Тоді від мене возьмеш чвирк».
Еол, оставшись на господі,
Зібрав всіх вітрів до двора,
Велів поганій будь погоді...
Якраз на морі і гора!
Все море зараз спузирило;
Водою мов в ключі забило,
Еней тут крикнув, як на пуп¹;
Заплакався і заривався,
Пошарпався, увесь подрався,
На тім'ї начесав аж струп.
Прокляті вітри роздулися,
А море з лиха аж реве;
Слізьми троянці облилися,
Енея за живіт бере;
Всі човники їх розчухрало;
Багацько війська тут пропало;
Тоді набрались всі сто лих!
Еней кричить, що «я Нептуну
Півкопи грошей в руку суну,
Аби на морі штурм утих».
Нептун із давна був дряпичка,
Почув Енеїв голосок;
Шатнувся зараз із запічка,
Півкопи для його кусок!
І миттю осідлавши рака,

Схвативсь на його, мов бурлака,
І вирнув з моря, як карась.
Загомонів на вітрів грізно:
«Чого ви гудете так різно?
До моря, знаєте, вам зась!»
От тут-то вітри схаменулись
І ну всі драла до нори;
До ляса мов ляхи шатнулись
Або од їжака тхори.
Нептун же зараз взяв мітелку
І вимів море, як світелку,
То сонце глянуло на світ.
Еней тогді як народився,
Разів із п'ять перехрестився;
Звелів готовити обід.
Поклали шальовки соснові,
Кругом наставили мисок;
І страву всякую, без мови,
В голодний пхали все куток.
Тут з салом галушки лигали,
Лемішку і куліш глитали
І брагу кухликком тягли;
Та і горілочку хлистали,
Насилу із-за столу встали
І спати послі всі лягли.
Венера, не послідня шльоха,
Проворна, враг її не взяв,
Побачила, що так полоха
Еол синка, що аж захляв;
Умилася, причепурилась
І, як в неділю, нарядилась,
Хоть би до дудки на танець!
Взяла очіпок грезетовий
І кунтуш з усами люстровий,
Пішла к Зевесу на ралець.
Зевес тогді кружав сивуху

І оселедцем заїдав;
Він, сьому випивши восьмуху,
Послідки з кварти виливав.
Прийшла Венера, іскривившись,
Заплакавшись и завіскрившись,
І стала хлипать перед ним:
«Чим пред тобою, милий тату,
Син заслужив таку мій плату?
Йон, мов в свинки грають їм.
Куди йому уже до Риму?
Хіба як здохне чорт в рові!
Як вернеться пан хан до Криму,
Як женитсья сич на сові.
Хіба б уже та не Юнона,
Щоб не вказала макогона,
Що й досі слухає чмелів!
Коли б вона та не бісилась,
Замовкла і не комизилась,
Щоб ти се сам їй ізвелів».
Юпітер, все допивши з кубка,
Погладив свій рукою чуб:
«Ох, доцю, ти моя голубка!
Я в правді твердий так, як дуб.
Еней збудує сильне царство
І заведе своє там панство;
Не малий буде він панок.
На панщину весь світ погонить,
Багацько хлопців там наплодить
І всім їм буде ватажок.
Заїде до Дідони в гості
І буде там бенкетувать;
Полюбиться їй він мосці
І буде бісики пускать.
Іди, небого, не журися,
Попонеділкуй², помолися,
Все буде так, як я сказав».

Венера низько поклонилаь
І з панотцем своїм простилась,
А він її поцілував.
Еней прочумався, проспався
І голодрабців позбирав,
Зовсім зібрався і уклався,
І, скільки видно, почухрав.
Плив, плив, плив, плив, що аж обридло,
І море так йому огидло,
Що бісом на його дививсь:
«Коли б, — каже, — умер я в Трої,
Уже б не пив сеї гіркої
І марне так не волочивсь».
Потім, до берега приставши
З троянством голим всім своїм,
На землю з човнів повстававши,
Спитавсь, чи є що їсти їм?
І зараз чогось попоїли,
Щоб на путі не ослабіли:
Пішли, куди хто запопав.
Еней по берегу попхався
І сам не знав, куди слонявся,
Аж гульк — і в город причвалав.
В тім городі жила Дідона,
А город звався Карфаген,
Розумна пані і моторна,
Для неї трохи сих імен:
Трудяща, дуже працьовита,
Весела, гарна, сановита,
Бідняжка — що була вдова;
По городу тогді гуляла,
Коли Троянців повстрічала,
Такі сказала їм слова:
«Відкіль такі се гольтіпаки?
Чи рибу з Дону везете?
Чи, може, виходці-бурлаки^{3?}»

Куди, прочани, ви йдете?
Який вас враг сюди направив?
І хто до города причалив?
Яка ж ватага розбишак!»
Троянці всі замурмотали,
Дідоні низько в ноги пали,
А, вставши, їй мовляли так:
«Ми всі, як бач, народ хрещений,
Волочимся без талану,
Ми в Трої, знаєш, породжені,
Еней пустив на нас ману;
Дали нам греки прочухана
І самого Енея-пана
В три вирви вигнали відтіль⁴;
Звелів покинути нам Трою,
Підмовив плавати з собою,
Тепер ти знаєш, ми відкіль,
Помилуй, пані благородна!
Не дай загинуть головам,
Будь милостива, будь не злобна,
Еней спасибі скаже сам.
Чи бачиш, як ми обідрались!
Убрання, постолі порвались,
Охляли, ніби в дощ щеня!
Кожухи, свити погубили
І з голоду в кулак трубили,
Така нам лучилась пеня⁵».
Дідона гірко заридала
І з білого свого лиця
Платочком сльози обтирала:
«Коли б, — сказала, — молодця
Енея вашого злапала;
Уже б тогді весела стала,
Тогді великдень був би нам!»
Тут плюсь Еней, як будто з неба:
«Ось, ось де я, коли вам треба!

Дідоні поклонюся сам».
Потім, з Дідоною обнявшись,
Поцілувались гарно всмак;
За рученьки біленькі взявшись,
Балакали то с'як, то так.
Пішли к Дідоні до господи
Через великі переходи,
Ввійшли в світлицю та й на піл;
Пили на radoщах сивуху
І їли сім'яну макуху,
Покіль кликнули їх за стіл.
Тут їли різніі потрави,
І все з полив'яних мисок,
І самі гарніі приправи
З нових кленових тарілок:
Свинячу голову до хрину
І локшину на перемену,
Потім з підлевою індик;
На закуску куліш і кашу,
Лемішку, зубці, пугрю, квашу
І з маком медовий шулик.
І кубками пили слив'янку,
Мед, пиво, брагу, сирівець,
Горілку просту і калганку,
Кутивсь для духу яловець.
Бандура *горлиці* бриньчала,
Сопілка зуба затинала,
А дудка грала *по балках*⁶;
Санжарівки на скрипці грали,
Кругом дівчата танцювали
В дробушках, в чоботах, в свитках.
Сестру Дідона мала Ганну,
Насправжки дівку хоть куди,
Проворну, чепурну і гарну;
Приходила і ся сюди
В червоній юпочці баєвій,

В запасці гарній фаналевій,
В стьонжках, в намисті і в ковтках;
Тут танцювала викрутасом
І пред Енеєм вихилясом
Під дудку била третяка.
Еней і сам так розходився,
Як на аркані жеребець;
Що трохи не увередився,
Пішовши з Гандзею в танець.
В обох підківки забряжчали,
Жижки од танців задрижали,
Вистрибувавши гоцака.
Еней, матню в кулак прибравши
І не до солі² примовлявши,
Садив крутенько гайдука.
А послі танців варенухи
По філіжанці піднесли,
І молодиці-цокотухи
Тут баляндраси понесли;
Дідона кріпко заюрила,
Горщок з вареною розбила,
До дуру всі тогді пили.
Ввесь день весело прогуляли
І п'яні спати полягали;
Енея ж ледве повели.
Еней на ніч забрався спати,
Зарився в просо, там і ліг;
А хто схотів, побрів до хати,
А хто в хлівець, а хто під стіг.
А деякі так так хлиснули,
Що де упали, там заснули,
Сопли, харчали і хропли;
А добрі молодці кружали,
Поки аж півні заспівали —
Що здужали, то все тягли.
Дідона рано ісхопилась,

Пила з похмілля сирівець;
А послі гарно нарядилась,
Як би в оренду на танець.
Взяла караблик бархатовий,
Спідницю і карсет шовковий
І начепила ланцюжок;
Червоні чоботи обула,
Та і запаски не забула,
А в руки з вибійки платок.
Еней же, з хмелю як проспався,
Із'їв солоний огірок;
Потім умився і убрався,
Як парубійка до дівок.
Йому Дідона підслала,
Що од покійника украла:
Штани і пару чобіток;
Сорочку і каптан з китайки,
І шапку, пояс з каламайки,
І чорний шовковий платок.
Як одяглись, то ізійшлися,
З собою стали розмовлять;
Наїлися і прийнялися,
Щоб по-вчорашньому гулять.
Дідона ж тяжко сподобала
Енея так, що і не знала,
Де дітися і що робить;
Точила всякії баляси
І підпускала різні лясси,
Енею тільки б угодить.
Дідона вигадала грище,
Еней щоб веселіший був,
І щоб вертівся з нею ближче,
І лиха щоб свого забув:
Собі очиці зав'язала
І у панаса грати стала,
Енея б тільки уловить;

Еней же зараз догадався,
Коло Дідони терся, м'явся,
Її щоб тільки вдовольнить.
Тут всяку всячину іграли,
Хто як і в віщо захотів;
Тут інші журавля скакали,
А хто од дудочки потів,
І в хрещика, і в горюдуба,
Не раз доходило до чуба,
Як загулялися в джгута;
В хлюста, в пари, в візка⁸ іграли
І дамки по столу совали;
Чорт мав порожнього кута.
Щодень було у них похмілля;
Пилась горілка, як вода;
Щодень бенкети, мов весілля,
Всі п'яні, хоть посуньсь куда.
Енеєві так, як болячці
Або лихій осінній трясці,
Годила пані всякий день.
Були троянці п'яні, ситі,
Кругом обуті і обшиті,
Хоть голі прибрели, як пень.
Троянці добре там курили,
Дали приманку всім жінкам,
По вечорницям всі ходили,
Просвітку не було дівкам.
Та й сам Еней, сподар, і паню
Підмовив паритися в баню...
Уже ж було не без гріха!
Бо страх вона його любила,
Аж розум ввесь свій погубила,
А, бачця, не була плоха.
От так Еней жив у Дідони,
Забув і в Рим щоб мандровать.
Тут не боявся і Юнони,

Пустився все бенкетовать;
Дідону мав він мов за жінку,
Убивши добру в неї грінку,
Мутив, як на селі москаль!
Бо — хрін його не взяв — моторний,
Ласкавий, гарний, і проворний,
І гострий, як на бритві сталь.

Еней з Дідоною возились,
Як з оселедцем сірий кіт;
Ганяли, бігали, казились,
Аж лився деколи і піт.
Дідона ж мала раз роботу,
Як з ним побігла на охоту,
Та грім загнав їх в темний льох...
Лихий їх зна, що там робили,
Було не видно з-за могили,
В льоху ж сиділи тільки вдвох.
Не так-то робиться все хутко,
Як швидко оком ізмигнеш;
Або як казку кажеш прудко,
Пером в папері як писнеш.
Еней в гостях прожив немало, —
Що з голови його пропало,
Куди його Зевес послав.
Він годів зо два там просидів,
А мабуть би і більш пронидів,
Якби його враг не спіткав.
Колись Юпітер ненароком
З Олімпа глянув і на нас;
І кинув в Карфагену оком,
Аж там троянський мартопляс...
Розсердився і розкричався,
Аж цілий світ поколихався;
Енея лаяв на ввесь рот:
«Чи так-то, гадів син, він слуха?»

Убрався в патоку, мов муха,
Засів, буцім в болоті чорт».
«Підіть гінця мені кликніте,
До мене зараз щоб прийшов,
Глядіть же, цупко прикрутіте,
Щоб він в шинок та не зайшов!
Бо хочу я кудись послати.
Йон, йон же, вража мати!
Але Еней наш зледащів;
А то Венера все свашкує,
Енеєчка свого муштрує,
Щоб він з ума Дідону звів».
Прибіг Меркурій, засапавшись,
В три ряди піт з його котив;
Ввесь ременцями обв'язавшись,
На голову бриль наложив;
На грудях з бляхою ладунка,
А ззаду з сухарями сумка,
В руках нагайський малахай.
В такім наряді влізши в хату,
Сказав: «Готов уже я, тату,
Куди ти хочеш, посилай».
«Біжи лиш швидше в Карфагену, —
Зевес гінцеві так сказав, —
І пару розлучи скажену,
Еней Дідону б забував.
Нехай лиш відтіть уплітає
І Рима строїти чухрає,
А то заліг, мов в грубі пес.
Коли ж він буде йще гуляти,
То дам йому себе я знати, —
От так сказав, скажи, Зевес».
Меркурій низько поклонився,
Перед Зевесом бриль ізняв,
Через поріг перевалився,
До стайні швидше тягу дав.

Покинувши із рук нагайку,
Запряг він миттю чортопхайку;
Черкнув із неба, аж курить!
І все кобилок поганяє,
Що оглобельна аж брикає,
Помчали, аж візок скрипить!
Еней тоді купався в бразі
І на полу, укрившись, ліг;
Йому не снилось о приказі,
Як ось Меркурій в хату вбіг!
Смикнув із полу, мов псяюху.
«А що ти робиш? — п'єш сивуху? —
Зо всього горла закричав. —
Ану лиш швидше убирайся,
З Дідоною не женихайся,
Зевес поход тобі сказав!
Чи се ж таки для діла робиш,
Що й досі тут загулявсь?
Та швидко і не так задробиш;
Зевес недурно похвалявсь;
Получиш добру халазію,
Він видавить з тебе олію,
От тільки йще тут побарись.
Гляди ж, сьогодні щоб убрався,
Щоб нищечком відсіль укрався,
Мене удруге не дождись».
Еней піджав хвіст мов собака;
Мов Каїн затрусивсь увесь;
Із носа потекла кабака:
Уже він знав, який Зевес.
Шатнувся миттю сам із хати
Своїх троянців позбирати;
Зібравши, дав такий приказ:
«Як можна швидше укладайтесь,
Зо всіми клунками збирайтесь,
До моря швендяйте якраз!»

А сам, вернувшись в будинки,
Своє лахміття позбирав;
Мізерії наклав дві скриньки,
На човен зараз одіслав
І дожидався тільки ночі,
Що як Дідона зімкне очі,
Щоб, не прощавшись, тягу дать.
Хоть він за нею і журився,
І світом цілий день нудився;
Та, ба! бач, треба покидать.
Дідона зараз одгадала,
Чого сумує пан Еней,
І все на ус собі мотала,
Щоб умудритися і їй;
З-за печі часто виглядала,
Прикинувшись, буцім куняла
І мов вона хотіла спать.
Еней же думав, що вже спала,
І тільки що хотів дать драла,
Аж ось Дідона за чуб хвать.
«Постій, прескурвий², вражий сину!
Зо мною перше розплатись;
От задуш, як злу личину!
Ось ну лиш тільки завертись!
От так за хліб, за сіль ти платиш?
Ти всім, привикши насміхатись,
Розпустиш славу по мені!
Нагріла в пазусі гадюку,
Що послі ізробила муку;
Послала пуховик свині.
Згадай, який прийшов до мене,
Що ні сорочки не було;
І постолів чорт мав у тебе,
В кишені ж пусто, аж гуло;
Чи знав ти, що таке гроші?
Мав без матні одні холоші,

І тільки слава, що в штанах;
Та й те порвалось і побилось,
Аж глянуть сором, так світилось,
Свитина вся була в латках.
Чи я ж тобі та не годила?
Хіба ріжна ти захотів?
Десь вража мати підкусила,
Щоб хирний тут ти не сидів».
Дідона гірко заридала,
І з серця аж волосся рвала,
І закраснілася, мов рак.
Запінилася, посатаніла,
Неначе дурману із'їла,
Залаяла Енея так:
«Поганий, мерзкий, скверний, бридкий,
Нікчемний, ланець, кателик!
Гульвіса, пакосний, пресидкий,
Негідний, злодій, еретик!
За кучму сю твою велику
Як дам ляща тобі я в пику,
То тут тебе лизне і чорт!
І очі видеру із лоба
Тобі, диявольська худоба.
Трясешся, мов зимою хорт!
Мандруй до сатани з рогами,
Нехай тобі присниться біс!
З твоїми сучими синами,
Щоб враг побрав вас всіх, гульвіс,
Щоб ні горіли, ні боліли,
На чистому щоб поколіли,
Щоб не оставсь ні чоловік,
Щоб доброї не знали долі,
Були щоб з вами злії болі,
Щоб ви шаталися повік».
Еней від неї одступався,
Поки зайшов через поріг,

А далі аж не оглядався,
З двора в собачу ристь побіг.
Прибіг к троянцям, засапався,
Обмок в поту, як би купався,
Мов з торгу в школу курохват;
Потім, в човен хутенько сівши
І їхати своїм велівши,
Не оглядався сам назад.
Дідона тяжко зажурилась,
Ввесь день не їла, не пила;
Все тосковала¹⁰, все нудилась,
Кричала, плакала, ревла.
То бігала як би шалена,
Стояла довго тороплена,
Кусала нігті на руках;
А далі сіла на порозі,
Аж занудило їй, небозі,
І не встояла на ногах.
Сестру кликнула на пораду,
Щоб горе злеє розказать,
Енеєву оплакати зраду
І льготи серцю трохи дати.
«Ганнусю, рибко, душко, любко,
Рятуй мене, моя голубко,
Тепер пропала я навік!
Енеєм кинута я, бідна,
Як сама паплюга послідня,
Еней злий змії — не чоловік!
Нема у серця мого сили,
Щоб я змогла його забути.
Куди мні бігти? — до могили!
Туди один надійний¹¹ путь!
Я все для його потеряла,
Людей і славу занедбала;
Боги! я з ним забула вас.
Ох! дайте зілля мні напитись,

Щоб серцю можна розлюбитись,
Утихомиритись на час.
Нема на світі мні покою,
Не ллються сльози із очей,
Для мене білий світ єсть тьмою,
Там ясно тільки, де Еней.
О пущівірінку Купідоне!
Любуйся, як Дідона стогне...
Щоб ти маленьким був пропав!
Познайте, молодиці гожі,
З Енеєм бахурі всі схожі;
Щоб враг зрадливих всіх побрав!»
Так бідна з горя говорила
Дідона, жистнь свою кляла;
І Ганна, що їй не робила,
Ніякої ради не дала.
Сама з царицей горювала,
І сльози рукавом втирала,
І хлипала собі в кулак.
Потім Дідона мов унишкла,
Звеліла, щоб і Гандзя вийшла,
Щоб їй насумоватись всмак.
Довгенько так посумовавши,
Пішла в будинки на постіль;
Подумавши там, погадавши,
Проворно скочила на піл.
І, взявши з запічка кресало
І клоччя в пазуху чимало,
Тихенько вийшла на город.
Нічною се було добою
І самою тихою порою.
Як спав хрещений ввесь народ.
Стояв у неї на городі
В кострі на зиму очерет;
Хоть се не по царській породі,
Та де ж взять дров, коли все степ;

В кострі був зложений сухенький,
Як порох був уже палкенький,
Його й держали на підпал.
Під ним вона огонь кресала,
І в клоччі гарно розмахала,
І розвела пожар чимал.

Кругом костер той запаливши,
Зо всей одежі роздяглась,
В огонь лахміття все зложивши,
Сама в огні тім простяглась.
Вкруг неї полем'я палало,
Покійниці не видно стало,
Пішов од неї дим і чад! —
Енея так вона любила,
Що аж сама себе спалила,
Послала душу к чорту в ад.

-
- 1 Як на пуп — з усіх сил, дуже голосно. — Тут і далі — прим. упоряд., якщо не зазнач. ін.
- 2 Понеділкувати — поститися по понеділках.
- 3 Виходці — переселенці.
- 4 Вигнати в три вирви — грубо прогнати.
- 5 Пеня — тут *заст.*: біда, горе.
- 6 По балках — точного визначення не знайдено, хоча вже дослідники ХІХ ст. припускали, що мова тут йде про цимбали, оскільки саме вони згадувались у перших двох виданнях «Енеїди».
- 7 Не до солі — не в лад, не до того. Примовка «Тепер мені не до солі» пішла від народного оповідання, відомого у варіантах.
- 8 Джгут, хлюст, пара, візок — картярські ігри.
- 9 Тут — *груба лайка* — розпусник.
- 10 Тосковала — тут і далі в значенні «тужила».
- 11 Надезний — надійний, безпечний.

Частина друга

Еней, попливши синім морем,
На Карфагену оглядавсь;
Боровсь з своїм, сердега, горем,
Слізьми бідняжка обливавсь.
Хоть од Дідони плив поспішно,
Та плакав гірко, неутішно.
Почувши ж, що в огні спеклась,
Сказав: «Нехай їй вічне царство,
Мені же довголітнє панство
І щоб друга вдова найшлась!»
Як ось і море стало грати,
Великі хвилі піднялись,
І вітри зачали бурхати,
Аж човни на морі тряслись.
Водою чортзна-як крутило,
Що трохи всіх не потопило.
Вертілись човни, мов дурні.
Троянці з страху задрижали,
І, що робити, всі не знали,
Стояли мовчки всі смутні.
Один з троянської ватаги,
По їх він звався Палітур;
Сей більше мав других одваги,
Сміленький був і балагур;
Що наперед сей схаменувся
І до Нептуна окликнувся:
«А що ти робиш, пан Нептун!
Чи се і ти пустивсь в ледащо,
Що хочеш нас звести нінащо?
Хіба півкопи і забув?»

А далі після сеї мови
Троянцям він так всім сказав:
«Бувайте, братця, ви здорові!

Отце Нептун замудрував.
Куди тепер ми, братця, піїдем?
В Італію ми не доїдем,
Бо море дуже щось шпує,
Італія відсіль не близько,
А морем в бурю їхать слизько,
Човнів ніхто не підкує.
Оттут земелька єсть, хлоп'ята,
Відсіль вона невдалеку:
Сицилія, земля багата,
Вона мені щось по знаку.
Дмухнім лиш, братця, ми до неї
Збувати горесті своєї,
Там добрий цар живе Ацест.
Ми там, як дома, очунаєм
І, як у себе, загуляєм,
Всього у нього вдоволь єсть».
Троянці разом прийнялися
І стали веслами гребти,
Як стрілки, човники неслися,
Мов ззаду пхали їх чорти.
Їх сицилійці як уздріли,
То з города, мов подуріли,
До моря бігли всі зустрічать.
Тут між собою розпитались,
Чоломкалились і обнімалились;
Пішли до короля гулять.
Ацест Енею, як би брату,
Велику ласку показав
І, зараз попросивши в хату,
Горілкою почаствовав;
На закуску наклали сала,
Лежала ковбаса чимала
І хліба повне решето.
Троянцям всім дали тетері
І відпустили на кватері:

Щоб йшли, куди потрапить хто.
Тут зараз підняли бенкети,
Замурмотали, як коти,
І в кахлях понесли пашкети
І киселю їм до сити¹²;
Гарачую, м'яку бухинку,
Зразову до ріжків печінку,
Гречаних з часником пампух.
Еней з дороги налігався
І пінної так нахлистався,
Трохи не виперсь з його дух.
Еней хоть трохи був підпилий,
Та з розумом не потерявсь;
Він син був богобоязливий,
По смерті батька не цуравсь.
В сей день його отець опрягся,
Як чикилдихи обіжрався, —
Анхиз з горілочки умер.
Еней схотів обід справляти
І тут старців нагодувати, —
Щоб Біг¹³ душі свій рай одпер.
Зібрав троянську всю громаду
І сам пішов на двір до них
Просить у їх собі пораду,
Сказав їм річ в словах таких:
«Панове, знаєте, трояне
І всі хрещенії миряне,
Що мій отець бував Анхиз,
Його сивуха запалила
І живота¹⁴ укоротила,
І він, як муха в зиму, слиз¹⁵.
Зробити поминки я хочу,
Поставити обід старцям —
І завтра ж — далі не одстрочу.
Скажіте: як здається вам?»
Сього троянці і бажали,

І всі у голос закричали:
«Енею, Боже, поможи;
Коли же хочеш, пане, знати,
І сами будем помагати,
Бо ми тобі не вороги».
І зараз миттю всі пустились
Горілку, м'ясо купувать,
Хліб, бублики, книші вродились,
Пішли посуду добувать;
І коливо з куті зробили,
Сити із меду наситили,
Договорили і попа;
Хазяїнів своїх ззивали,
Старців по улицях шукали,
Пішла на дзвін дякам копа.

На другий день раненько встали,
Огонь надворі розвели
І м'яса в казанки наклали,
Варили страву і пекли.
П'ять казанів стояло юшки,
А в чотирьох були галушки,
Борщу трохи було не з шість;
Баранів тьма була варених,
Курей, гусей, качок печених,
Досита щоб було всім їсть.
Цебри сивушки там стояли
І браги повнії діжки;
Всю страву в вагани вливали
І роздавали всім ложки.
Як проспівали «со святими»¹⁶,
Еней обливсь слізьми гіркими,
І прийнялися всі трепать;
Наїлися і нахлистались,
Що деякі аж повалялись,
Тоді і годі поминать.

Еней і сам зо старшиною
Анхиза добре поминав;
Не здрів нічого пред собою,
А ще з-за столу не вставав;
А далі трошки проходився,
Прочумався, протверезився,
Пішов к народу, хоть поблід.
З кишені вийнявши півкіпки,
Шпурнув в народ дрібних, як ріпки,
Щоб тямили його обід.
Енея заболіли ноги,
Не чув ні рук, ні голови;
Напали з хмелю перелоги,
Опухли очи, як в сови,
І ввесь обдувся, як барило,
Було на світі все неміло,
Мисліте по землі писав.
З нудьги охляв і ізнемігся,
В одежі ліг і не роздігся,
Під лавкою до світа спав.
Прокинувшись, ввесь трусився,
За серце ссало, мов глисти;
Перевертався і нудився,
Не здужав голови звести,
Поки не випив півквартівки
З імбиром пінної горілки
І кухля сирівцю не втер.
З-під лавки виліз і струхнувся,
Закашляв, чхнув і стрепенувся:
«Давайте, — крикнув, — пийте тепер».
Зібравшись, всі панетята
Ізнов кружати начали,
Пили, як брагу поросята,
Горілку так вони тягли;
Тягли тут пінненьку троянці,
Не вомпили сициліянці,

Черкали добре назахват.
Хто пив тут більш од всіх сивухи
І хто пив разом три осьмухи,
То той Енеєві був брат.
Еней наш роздоброхотався,
Ігрища вздумав завести
І п'яний зараз розкричався,
Щоб перебійців привести.
У вікон школяри співали,
Халяндри циганки скакали,
Іграли в кобзи і сліпці;
Було тут різні чути крики,
Водили в городі музики
Моторні, п'яні молодці.
В присінках всі пани сиділи,
На дворі ж вкруг стояв народ.
У вікна деякі гляділи,
А інший був наверх ворот;
Аж ось прийшов і перебієць,
Убраний так, як компанієць,
І звався молодець Дарес;
На кулаки став викликати
І перебійця визивати,
Кричав, опарений мов пес:
«Гей, хто зо мною вийде битись,
Покуштовати стусанів?
Мазкою хоче хто умитись?
Кому не жаль своїх зубів?
А нуте, нуте, йдіте швидше
Сюди на кулаки лиш ближче!
Я бебехів вам надсаджу;
На очі вставлю окуляри,
Сюди, поганці-бакаляри!
Я всякому лоб розміжжу».
Дарес довгенько дожидався,
Мовчали всі, ніхто не йшов;

З ним всякий битися боявся,
Собою страху всім задав:
«Так ви, бачу, всі легкодухи,
Передо мною так, як мухи,
І пудофети наголо».

Дарес тут дуже насміхався,
Собою чванивсь, величався,
Аж слухать сором всім було.
Абсест троянець був сердитий,
Згадав Ентелла-козака,
Зробився мов несамовитий,
Чимдуж дав відтіть дропака.
Ентелла скрізь пішов шукати,
Щоб все, що бачив, розказати
І щоб Дареса підцьковать.

Ентелл був тяжко смілий, дужий,
Мужик плечистий і невключий,
Тогді він, п'яний, вклався спать.
Знайшли Ентелла-сіромаху,
Що він під тином гарно спав;
Сього сердешного тімаху
Будити стали, щоб устав.
Всі голосно над ним кричали,
Ногами всилу розкачали,
Очима він на них лупнув:
«Чого ви? що за вража мати,
Зібрались не давати спати».

Сказавши се, оп'ять заснув.
«Та встань, будь ласкав, пане-свату!» —
Абсест Ентеллові сказав,
«Пійдіть лиш ви собі ік кату». —
Ентелл на їх так закричав.
А послі баче, що не шутка,
Абсест сказав, яка погудка,
Проворно скочивши, здригнувсь:
«Хто, як, Дарес? — ну, стійте, наші!

Зварю пану Даресу каші,
Горілки дайте лиш нап'юсь».
Примчали з казанок сивухи,
Ентелл її разком дмухнув
І од сієї він мокрухи
Скрививсь, наморщивсь і зівнув,
Сказав: «Тепер ходімо, братця,
До хвастуна Дареса-ланця!
Йому я ребра полічу,
Зімну всього я на кабаку,
На смерть зувічу, мов собаку,
Як битися — я научу».
Прийшов Ентелл перед Дареса,
Сказав йому на сміх: «Гай-гай!
Ховайсь, проклята неотеса,
Зарання відсіль утікай;
Я роздавлю тебе, як жабу,
Зітру, зімну, мороз як бабу,
Що тут і зуби ти зітнеш.
Тебе диявол не пізнає,
З кістками чорт тебе злигає,
Уже від мене не влизнеш».
На землю шапку положивши,
По локоть руки засукав
І, цупко кулаки стуливши,
Дареса битись визивав.
Із серця скреготав зубами,
Об землю тупотав ногами
І на Дареса налізав.
Дарес не рад своїй лихоті,
Ентелл потяг не по охоті
Дареса, щоб його він знав.
В се врем'я в рай боги зібрались
К Зевесу в гості на обід;
Пили там, їли, забавлялись,
Забули наших людських бід.

Там лакомини різні їли,
Буханчики пшеничні білі,
Кислиці, ягоди, коржі
І всякі-разні витребеньки, —
Уже, либонь, були п'яненькі,
Понадувались, мов йоржі.
Як ось знечев'я вбіг Меркурій,
Засапавшись, до богів;
Прискочив, мов котище мурий
До сирних в маслі пирогів!
«Ге, ге! от тут-то загулялись,
Що і од світа одцурались,
Диявол ма вам і стида. —
В Сицилії таке твориться,
Що вам би треба подивиться,
Там крик, мов підступа орда».
Боги, почувши, зашатались,
Із неба виткнули носи,
Дивитись на бійців хватались,
Як жаби літом із роси.
Ентелл там сильно храбровався,
Аж до сорочки ввесь роздягся,
Совав Даресу в ніс кулак.
Дарес ізвомпив, сіромаха,
Бо був Ентелл непевна птаха,
Як чорноморський злий козак.

Венеру за вискихватило,
Як глянула, що там Дарес;
Їй дуже се було немило,
Сказала: «Батечку Зевес!
Дай моєму Даресу сили,
Йому хвоста щоб не вкрутили,
Щоб він Ентелла поборов.
Мене тогді ввесь світ забуде,

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ